

7. PŘEMYSLOVSKÁ KNÍŽATA

BŘETISLAV A JITKA

Podle pověsti si chtěl **Břetislav** najít urozenou nevěstu a našel ji v osobě **Jitky**, dcery bavorského knížete. Jitčin otec ale nechtěl dát dceru Břetislavovi, který neměl urozený původ – jeho matka byla praplana. Jitka navíc žila toho času v klášteře.

Břetislav Jitku z klášteera unesl. Zaplatila za to však životem celá jeho družina. Jitka se se svým mužem Břetislavem usadila v Čechách a měli spolu několik synů.

Břetislav unáší Jitku z klášteera.

Vratislav II.
(syn knížete Břetislava)

VRATISLAV II. – PRVNÍ ČESKÝ KRÁL

Po smrti Břetislava se krátce vlády ujal nejstarší **Spytihněv II.** Po něm na knížecí trůn nastoupil druhorozený **Vratislav II.** Byl schopným **panovníkem** i **válečníkem**. Zachoval společenství s německým králem, který se mu za věrnost odvděčil: nechal ho **korunovat prvním českým králem**. Tento titul **nebyl dědičný**, vztahoval se pouze na samotného Vratislava. Zemřel na následky zranění při lovu.

CI Pověsti

- Přečti si pověsti Oldřich a Božena, Břetislav a Jitka. (Jana Eislerová: *Staré pověsti české*)
- Převyprávěj pověsti vlastními slovy, napiš jako slohovou práci – vyprávění.

- Dopln své vyprávění vlastní ilustrací (kolorovaná kresba).

VIŠ, ŽE...?

Církev a urozené rody přísně odsuzovali únos. Únosce byl pronásledován a trestu neušla ani unesená dívka. Pokud si ji únosce nevezal sám, už se nikdy neprovdala a skončila v klášteře.

ZAPAMATUJ SI!

V 10. století vládne Čechům nejsilnější rod – **Přemyslovci**. Prvním historicky doloženým Přemyslovcem byl kníže **Bořivoj**. S manželkou **Ludmilou** přijali křest, šířili křesťanství a zakládali kostely. Jejich vnuk **Václav** byl vychováván babičkou Ludmilou. Byl velmi vzdělaný, za poplatek udržoval mír, šířil křesťanství. Byl **zavražděn** svým **bratrem Boleslavem**. Ludmilu nechala zavraždit Václavova matka **Drahomíra**. **Václav a Ludmila** byli **prohlášeni za svaté**. **Státním svátkem 28. září** si připomínáme sv. Václava, patrona naší země.

Boleslav I. Ukrutný (bratr Václava) byl úspěšný politik, začal razit stříbrné denáry. **Boleslav II. Pobožný** nechal vyvraždit **Slavníkovce**. Po něm vládli **Oldřich** a jeho syn **Břetislav**. Břetislav určil jako následníka trůnu nejstaršího člena rodu. Břetislavův syn **Vratislav II.** se stal **prvním českým králem** bez dědičného titulu.

8. ŽIVOT V ČECHÁCH PŘED TISÍCI LETY

Počátkem 10. století pokrývaly velkou část českých zemí husté lesy. Pole byla zakládána v oblasti úrodných nížin kolem největších řek Labe, Vltavy, Moravy a Ohře. Lidé žili v okolí **hradů**, vznikaly **vesnické usedlosti**, později byla zakládána **města**.

HRADY VE STŘEDOVĚKU

Středověké hrady byly budovány na špatně přístupných místech (v lesích, na vyvýšenině) a na co nejmenším území, aby bylo jednodušší je uchránit před útočníky. Samotná stavba hradu byla obehnaná **hradbami**, později na hradby navazoval ještě **vodní příkop**. Součástí hradeb byly **strážní věže**. Vodní příkop býval překlenutý **padacím mostem**. První hrady byly dřevěné. Kamenné hrady byly budovány od 11. století jako bezpečnější a odolnější proti požárům.

VIŠ, ŽE...?

Nejstarší kamenný hrad v ČR je Pířimda (dnes už jen zřícenina). Nachází se zde i nejstarší dochovaný **záchod** (prevět) u nás.

- 1 Zjisti, který hrad je nejbližší tvému bydlišti.
- 2 Který hrad už jsi navštívil(a)? Vyprávěj, co zajímavého jsi tam viděl(a).

ROZDĚLENÍ SPOLEČNOSTI

Kníže byl neomezeným soudcem, zákonodárcem. Musel však také zajistit ochranu svého kmene a mír – byl vojenským náčelníkem. Knížecí družinu tvořili **svobodní bojovníci**. Později byli obsazováni na místa prvních knížecích úředníků. Svobodnými byli i **řemeslníci, zemědělci a sedláci**. Lidmi, kteří neměli téměř žádná práva, byli **nevolníci** – lidé závislí na pánovi. Museli ho respektovat a pracovat pro něho. **Církev** se snažila dosáhnout nezávislosti na panovníkovi. Vlastnila půdu, byla velmi bohatá.

VIŠ, ŽE...?

Lidé se v této době dožívali průměrně 45 let.

SVOBDNÍ

NESVOBDNÍ

8. ŽIVOT V ČECHÁCH PŘED TISÍCI LETY

STŘEDOVĚKÝ JÍDELNÍČEK

Jedlo se jen dvakrát denně. Jídlo se často připravovalo z obilí (chléb, kaše, placky, kroupy) a luštěnin (hrách). Lidé jedli zeleninu a ovoce, které si vypěstovali (např. zelí, řepu, jablka, hrušky, švestky). Sbírali i houby a lesní plody. Častým pokrmem byla polévka. Bohatší si mohli dopřát pečené nebo vařené maso. Prostí lidé pili vodu a mléko, na hostinách pánů se jídlo zapíjelo pivem a vínem. Sladilo se medem.

VZDĚLÁVÁNÍ

Střediskem vzdělanosti byly nejdříve **kláštery**, kde byly i písařské dílny. **Kněží a mniši** byli často jediní, kdo uměli číst a psát. Vzdělávali se pouze **chlapci**. V 11. století byly zakládány první **měšťanské školy a univerzity**.

Knihy (většinou náboženské) se **opisovaly ručně**, proto byly velmi drahé. Základní knihou byla **bible**. Psalo se ptačími pery a inkoustem na **pergamenu** (z upravené zvířecí kůže). Texty byly doprovázeny barevnými obrázky – **iluminacemi**.

ROMÁNSKÝ SLOH

Pro 11. století je typická románská architektura – staví se **rotundy a baziliky**. Jsou to většinou církevní stavby s mohutnými kamennými zdmi bez omítek, s malými okny. Uvnitř bylo chladno a málo místa i světla.

3 Ve kterém kraji se nachází hora Říp?

4 Ve které staré české pověsti se vypráví o Řípu? Zopakuj si ji.

Sdružená okna

Kuželová střecha

Románská okna

Věž

Apsida

Rotunda sv. Jiří na hoře Říp

Bazilika sv. Prokopa v Třebíči

Zapomenutá řemesla

Zkus vyhledat v encyklopediích nebo na internetu, co dělal **měšečník, caletník, jirchář a sítář**. Vysvětlí jejich činnost svými slovy.

ZAPAMATUJ SI!

Knížata a jejich družina i **velmožové** bydleli v **hradech**, byli **svobodní, vlastnili půdu a poddané**. Svobodnými byli i **zemědělci a sedláci** na vesnicích a **řemeslníci** ve městech. Lidmi nesvobodnými a téměř bez práv – **nevolníky** – byli lidé bez majetku a půdy. Bývali najímáni na práci a byli plně závislí na svém pánovi. Církev byla velmi bohatá, snažila se získat **nezávislost na panovníkovi**. **Vzdělání** nebylo považováno za důležité, ani knížata mnohdy neuměla číst a psát. Typickými stavbami byly **rotundy a baziliky**.

Výprava za poznáním – život v Čechách před tisíci lety

VV PC III Vesnice před tisíci lety

Na základě popisu se pokuste nakreslit (nebo vymodelovat) vesnici prostých lidí.

„Chalupy a domy byly budovány na kamenných podezdívkách z roubených kmenů s doškovými střechami. Uvnitř byla jedna obytná místnost. Topilo se na zemi v ohništi, spalo se na loži vystlaném kůrou a kůží.

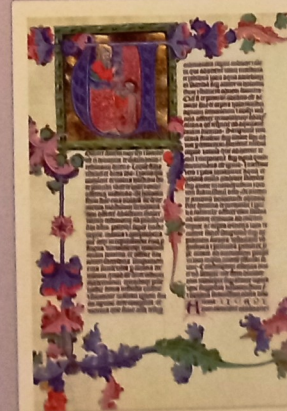
Kolem domů byly chlévy, stáje, jámy na obilí. Na zahrádkách lidé pěstovali zeleninu a bylinky (koření). Rostly tam ovocné stromy.

Uprostřed vesnice se nacházel kostel a u něj hřbitov. Byla tu také náves se studnou. Důležitými budovami byly kovárna, pekárna a krčma.

Sídlo vrchnosti, které vesnice patřila, stálo blízko vesnice, většinou na vyvýšeném místě – hrad nebo klášter.“

PF CJ PC II Jak se mění jídelníček

- Pokus se sestavit denní (týdenní) jídelníček obyčejného člověka a knížete ve středověku.
- Jídelníčky porovnej se současným stravováním, o svém zjištění diskutuj se spolužáky.
- Pokud to možnosti školy dovolí, můžete si připravit i některé z jídel – například staročeské placky, kaši, polévku.
- Potřebné informace vyhledej v knihách a na internetu. Můžete se třídu navštívit skanzen (muzeum v přírodě).

VV CJ Kronika třídy – Vytvoř knihu jako středověký mnich:

- Nejdříve sepiš krátký text o některé události vaší třídy (školní výlet, soutěž, exkurze apod.).
- Přepiš text krasopisně na tušší papír (*kresba perem a tuší*).
- Text doplň barevnou **iniciálou** (tj. zdobené počáteční písmeno) nebo dalšími **iluminacemi** (*pastelky, akvarel*).
- Jednotlivé zhotovené listy ve třídě svažte ve společnou třídní kroniku.

ZOPAKUJ SI:

1. Jak vypadaly první středověké hrady?
2. Jak byla v 11. století rozdělena tehdejší společnost?
3. Popiš život lidí před tisíci lety: čím se zabývali, jak byli oblečení, co jedli?
4. Jak se rozvíjela vzdělanost, kdo byl hlavním nositelem vzdělanosti?
5. Které jsou hlavní znaky románských staveb?

9. ČESKÉ KRÁLOVSTVÍ ZA VLÁDY PŘEMYSLOVCŮ

Za vlády posledních Přemyslovců ve 13. století dosahuje česká země **největšího rozmachu** a stává se silnou a bohatou zemí ve střední Evropě. Zakládají se první města, kostely, kláštery a hrady v novém **gotickém stylu**.

PŘEMYSL OTAKAR I. – PRVNÍ ČESKÝ KRÁL S DĚDIČNÝM TITULEM

Český král Přemysl Otakar I. vytvořil z Českého království velmi **silný stát**. Znakem se stal lev na červeném poli, který nahradil černou přemyslovskou orlicí. V roce 1212 se mu podařilo získat **Zlatou bulu sicilskou**. Tato listina, kterou dostal za podporu císaře Fridricha II., znamenala pro Přemyslovce **dědičnou královskou korunu**. Každý panovník, který od této chvíle dosedl na český trůn, získal titul král. Tím byl vždy **prvorozený syn** minulého krále.

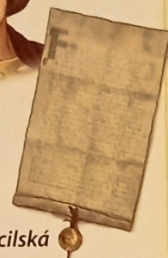

Přemysl Otakar I.

VÍŠ, ŽE...?

Korunovace králů probíhala jako slavnostní ceremoniál, při kterém byla vyvolenému uchazeči na posvátném místě vložena na hlavu koruna a do rukou žezlo, jablko, prsten a meč – **korunovační klenoty**.

Zlatá bula sicilská

PŘEMYSL OTAKAR I. A FRIDRICH II.

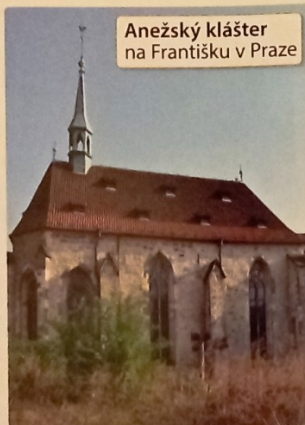
SVATÁ ANEŽKA ČESKÁ

Jako prvorozené dítě krále Přemysla Otaktara I. se zřekla života u královského dvora a svůj život věnovala **pěči o chudé a nemocné**. V Praze založila klášter a stala se jeho představenou. Radila také svému bratru Václavovi I. ve státnických otázkách. Stala se **patronkou naší země** a papežem byla roku 1989 prohlášena za svatou.

Anežka Česká

Anežský klášter na Františku v Praze

VÍŠ, ŽE...?

Prohlášení za svatého (kanonizace) je náročná církevní procedura, která obvykle trvá i několik let.

VÁCLAV I. JEDNOOKÝ

Nástupcem krále Přemysla Otakara I. se stal jeho syn **Václav I.**, zvaný **Jednooký**. Ten ještě více upevnil moc Českého království. Úspěšně se mu podařilo odrazit útok Mongolů. Pobýval často na loveckých hradech v hlubokých lesích. Při lovu také přišel o oko.

Václav I. (zvaný Jednooký)

VÍŠ, ŽE...?

Václav I. byl korunován na krále ještě za vlády svého otce Přemysla Otakara I. jako tzv. „mladší král“. Trpěl zvláštní nemocí – nesnášel zvuk kostelních zvonů. Proto všechny zvony v době jeho přítomnosti vždy ve městech utichly.

Kde se těžilo stříbro?

- 1 Ve kterém kraji leží město Jihlava?
- 2 Najdi na mapě České republiky Českomoravskou vrchovinu.
- 3 Zjisti, k čemu se dnes využívá stříbro.

PŘEMYSL OTAKAR II. – KRÁL ŽELEZNÝ A ZLATÝ

Po Václavu I. vládl zemi jeho syn **Přemysl Otakar II.** Byl to sebevědomý a **silný panovník**. Zakládal města, stavěl hrady, kostely i kláštery. V Jihlavě byly otevřeny **první doly na těžbu stříbra**. Úspěšnými vojenskými taženími a výhodnými sňatky **vytvořil z českého království nejmocnější stát** ve střední Evropě. Říše sahala až k Jaderskému moři.

Zemřel roku 1278 v **bitvě na Moravském poli**, kde se utkal s Rudolfem Habsburským. Přemyslovo vojsko utrpělo **krutou porážku**.

Přemysl Otakar II. (král železný a zlatý)

Bitva na Moravském poli na obraze českého malíře 19. století – Josefa Mathausera

VÍŠ, ŽE...?

Přemysl Otakar II. získal své přívlastky podle oddílů těžké jízdy a bohatství, kterého nabyl díky těžbě zlata a stříbra. Původně neměl být králem, ale církevním hodnostářem. Na trůn nastoupil po náhlé smrti svého staršího bratra.

„Ač druhové jeho buď zahynuli, aneb jako syn jeho, kníže Mikuláš, do zajetí upadli a i kůň jeho pod ním ulehnu, on na ustoupení ani nepomysliv, dotíral na nepřítel. Tu celý umdlený, nevládná již ani smysly svými, přepaden jest od několika surových vojáků, kteří hodivše mu provaz na krk, vlekli ho dále; aby odňali mu drahou přilbici...“
(Z pověsti o bitvě na Moravském poli)

Pečeť Přemysla Otakara II.

9. ČESKÉ KRÁLOVSTVÍ ZA VLÁDY PŘEMYSLOVCŮ

VÁCLAV II. – ČESKÝ A POLSKÝ KRÁL

V době otcovy smrti bylo Václavovi 7 let a vlády se ujal jeho strýc Ota Braniborský, který se chtěl zmocnit trůnu. Malého Václava dal uvěznit. V zemi zavládlo násilí a nejistota. Tlupy loupeživých „Braniborů“ ničily zemi a sužovaly obyvatelstvo. Po pěti letech byl Václav českou šlechtou osvobozen a ujal se vlády. V zemi zavládl klid.

Václav II. podporoval vzdělání (založil Zbraslavský klášter), rozvoje měst, řemesel a obchodu. Byl schopným politikem a diplomatem. Stal se i králem polským a pro svého syna získal korunu uherskou.

Václav II.
(český a polský král)

Václav II. zavedl pražský groš. Vyráběl se ze stříbra, které se začalo těžit i v Kutné Hoře.

VÍŠ, ŽE...?

Václav II., ač sám nevzdělaný a uzavřené povahy, podporoval vzdělání a chtěl založit univerzitu. Dal postavit mincovnu (ražba grošů) Vlašský dvůr v Kutné Hoře, která byla jedním z největších průmyslových center Evropy.

Václav III.
(český, polský a uherský král, poslední z rodu Přemyslovců)

VÁCLAV III. – POSLEDNÍ PŘEMYSLOVEC

Tento vzdělaný panovník byl králem českým, polským a uherským. Uherské koruny se vzdal, v Polsku se proti němu bouřila šlechta. Aby si udržel polskou korunu, vydal se s vojskem do Polska.

Cestou byl neznámým vrahem roku 1306 v Olomouci zavražděn. Václav III. byl posledním mužem z rodu Přemyslovců a neměl žádné děti. Rod Přemyslovců tak vymřel po meči.

Zavraždění krále Václava III. roku 1306 v Olomouci

VÍŠ, ŽE...?

Král Václav III. pocházel z dvojčat. Jeho sestra Anežka zemřela v dětském věku. Podle záznamů dochovaných ve Zbraslavské kronice mluvil Václav III. čtyřmi jazyky – českým, německým, uherským a latinským.

M Václav III. se narodil v roce 1289. Spočítej, kolik mu bylo let, když zemřel.

DOBA RYTÍŘSKÁ

Rytíř byl středověký válečník, který bojoval převážně na koni. Každý rytíř byl šlechticem, ale ne každý šlechtic rytířem. Před pasováním na rytíře musel prokázat statečnost a věrnost panovníkovi. Mezi rytířské ctnosti patřila také zdvořilost a úcta k ženám, ochrana slabých (pomoc vdovám a sirotkům), víra v Boha a štědrost.

Oblékal se do kovové zbroje, která se skládala z brnění, přilby a štítu. Jeho hlavními zbraněmi byly meč a dlouhé kopí. Těžkooděná jízda byla elitou a ve většině bitev i rozhodující silou středověkého vojska. V dobách míru se rytíři cvičili na turnajích, kde bojovali s dřevci.

CO TO JE?

Heraldika – věda, která se zabývá studiem erbů.

Erb Přemyslovců

VÍŠ, ŽE...?

Označení rytíř jako šlechtický titul se začíná používat až ve 12. století. Pasování na rytíře byl slavnostní obřad. V českých zemích pasoval rytíře pouze král.

Kovové brnění

Kovová přilba

Dřevěný štít (Chrání rytíře, sloužil k odrážení úderů, byl na něm vymalován erb.)

Dřevce (dřevěné jezdecké kopí s tupou špičkou)

Kůň byl rytířův nejcennější majetek. Na koni jel rytíř do každé bitvy a neobešel se bez něho ani při turnajích.

Rytířský turnaj – Turnaj se ve středověku obvykle pořádal při mimořádných slavnostních událostech – např. korunovace, zasnuby a svatby vladařů, přísahy věrnosti nebo mírová jednání. Pro bohatou šlechtu i její služebnictvo byl vždy velkým svátkem a zábavou. Často jej doplňovaly další oslavy (hostiny, plesy, slavnostní mše).

CJ Rytíři ve filmech a knihách – Zamysli se, zda jsi četl(a) nějakou knihu nebo zhlédl(a) film o životě rytířů.

ZAPAMATUJ SI!

Přemysl Otakar I. získal v roce 1212 Zlatou bulu sicilskou. Ta potvrdila nezávislost Českého království a dědičný královský titul.

Jeho syn Václav I. upevnil postavení země a začal těžit stříbro v Jihlavě. Dcera Anežka Česká založila klášter, pomáhala potřebným.

Přemysl Otakar II. byl nejmočnějším panovníkem tehdejší Evropy. Své království zdvojnásobil. Václav II., syn Přemysla Otakara II., byl vězněn svým strýcem Otou Braniborským (snaha o uchvácení trůnu). Osvobodili ho čeští šlechtici. Razil mince – pražský groš, podporoval vzdělání. Václav III. vládl pouze jeden rok, byl zavražděn roku 1306 v Olomouci – tím vymřeli Přemyslovci po meči.